

Cent anys de la *Filosofia del diner*

Natàlia Cantó i Milà

Universitat de Bielefeld. Alemanya

Resum

L'article presenta les línies mestres de l'obra de Simmel: *La Filosofia del diner* tot situant històricament aquesta obra i el seu autor. Els arguments principals d'aquest gran clàssic de la sociologia són exposats per tal de mostrar el caràcter novedós de l'aportació de Simmel.

Paraules clau: Simmel, Filosofia del diner.

Abstract. *Hundred years of* The Philosophy of money

The article shows the main lines of Simmel's book: *The Philosophy of money*. It places this piece of work and the author in their historical context. The main arguments and issues are discussed to show the modern aspects of Simmel's contribution to modern Sociology.

Key words: Simmel, Philosophy of money.

La Filosofia del diner va veure per primera vegada la llum el desembre de 1900. Aquest llibre, que, mirat des de la perspectiva de cent anys després, ens sembla tan eclèctic i difícil d'encasellar dins les estretes mides d'una disciplina específica, ja despertà la mateixa sorpresa en el món intel·lectual que el va veure néixer. Georg Simmel va confrontar els seus lectors amb la difícil tasca de classificar una monografia que, tot i adoptant una perspectiva de les ciències socials, es distanciava de la sociologia i es presentava com a obra filosòfica; una monografia que, malgrat que tractava un tema econòmic, remarcava que cap de les seves línies no podia ésser llegida com una contribució a l'economia; així, Simmel assenyalà a les pàgines introductòries de la *Filosofia del diner* que «cap d'aquestes línies [...] ha estat concebuda nacional-econòmicament» (GSG 6; 11). Aquesta advertència, atès que en aquell moment (i encara avui) l'anàlisi i l'estudi del fenomen del diner estaven centrats al voltant de l'eix econòmic, n'implicà més una dilatació i un eixamplament que no pas una limitació. Així, a l'hora d'analitzar la *Filosofia del*

diner, no ens trobem pas davant d'una obra que estigui al llindar o a cavall entre diverses disciplines, sinó d'una obra que n'abraça de ben diverses, tot relacionant-les i incorporant-les en el seu tot.

Renunciant a tractar el diner com a fenomen econòmic, Simmel va guanyar la possibilitat de tractar-lo des d'una nova perspectiva: com un element central de la nostra vida quotidiana, i d'aquesta manera va poder-ne estudiar els seus trets i efectes definidors, constructors i modificadors de «realitat» a ben diversos nivells, restant, però, dins el marc de la quotidianitat, de la vida de cada dia i de la construcció d'imaginari en la modernitat. Tot això ho aconseguí sense haver de recórrer contínuament a definicions i anàlisis econòmiques, com segurament s'hagués esperat —gairebé donat per descomptat—, si l'anàlisi no hagués anat precedida d'aital advertència. Amb aquest gir en la perspectiva, Simmel va poder estudiar els efectes del diner en àmbits tan diversos com l'art, la moral, la religió, el treball, les pràctiques quotidianes, les estructures i les interaccions socials. Prendre el diner com a construcció i fenomen social va permetre a Simmel elaborar una teoria *social* del diner, i precisament en aquest punt rau la seva originalitat.

La significació social del diner reposa sobre el seu valor, concepte d'allò més complex i que aixeca polseguera, en bona part perquè no disposem d'una definició ni d'un imaginari clars d'allò que és el valor i què hem d'entendre sota aital etiqueta. Encarat amb aquest problema, Simmel va dedicar les més de cent pàgines del seu primer capítol de la *Filosofia del diner* («Valor i diner») a esclarir d'entre la boira teòrica què és allò que podem entendre com a valor/s i d'on prové el seu origen; és a dir, quin és el procés de construcció i definició dels valors.

L'enfocament que Simmel va adoptar en el seu llibre fou innovador des de diversos punts de vista, però la innovació aportada a la teoria del valor és d'especial interès, atès que va reconèixer la vessant intrínsecament social del valor, que fins aleshores havia restat ignorada. Així, per exemple, en el camp de la filosofia i cap a voltants del 1900, els noukantians, que ocupaven el paper principal a l'escena acadèmica, es varen dedicar a teoritzar com la perspectiva kantiana s'havia d'aplicar al tema del valor; per la banda de l'economia, la perspectiva marxista, amb la teoria del valor-treball i el seu aparell conceptual de valor d'ús-valor de canvi, s'enfrontava a l'escola marginalista de Menger, que interpretaven el valor com quelcom subjectiu que creix i decreix segons les lleis del creixement marginal. Finalment, des del darwinisme social (en aquell moment en ple apogeu), el valor podia ésser definit com allò que és imprescindible als elements de l'espècie per sobreviure i reproduir-se. Simmel coneixia, a través de la seva juvenil fascinació per Darwin i Spencer, a través d'haver estudiat filosofia, de la seva relació amb Rickert i dels seus estudis sobre Kant, i a través de la seva adscripció a l'escola de, i de la seva amistat personal amb, Gustav Schmoller, els principals corrents i les teories centrals de cadascuna d'aquestes perspectives. No obstant això, no en va adoptar cap i, des del ple coneixement, va optar per una posició clara i crítica, tot elaborant una perspectiva i un posicionament propis, els quals cons-

titueixen l'extraordinària riquesa de la *Filosofia del diner* i que, malauradament, per falta de lectura i/o de re/coneixement, roman massa sovint inadvertida.

Simmel va adoptar, en analitzar el valor, igual que en el seu tractament el diner, una perspectiva des de les ciències socials. A l'hora d'esclarir si el diner necessitava ésser substancialment valuós per actuar com a mesura de valors, o podia complir aital funció sense necessitat d'ésser valuós en si mateix, Simmel no en va tenir prou amb analitzar la problemàtica dins l'àmbit econòmic i no va poder estar-se de traspasar límits i d'estudiar el fenomen del valor en general. Sense comprendre el fenomen del valor, no podem comprendre els valors econòmics, que només en són un cas específic dins el més gran conjunt (malgrat que amb esfera i importància creixents), i sense conèixer què hem d'entendre sota valors econòmics, tampoc podem aproximar el fenomen del diner. D'aquesta manera, Simmel va procedir a criticar totes les teories que havien conceptualitzat el valor com a quelcom intrínsec als objectes. La vella suposició que el valor dels objectes rau dins els objectes mateixos era per a Simmel tan ingènua com la idea que el color dels cossos rau en la natura dels cossos mateixos, en lloc de veure que és fruit de la llum sobre ells i que, per tant, és més fruit de la interrelació entre diversos fenòmens, que no pas de la naturalesa intrínseca d'un de sol. Així, digué, cal anar més enllà del nivell de l'evidència, i deixar de concebre el cel com a intrínsecament blau i l'or com a intrínsecament valuós, i analitzar-los fins a trobar d'on provenen les esmenades qualitats.

La llum és concebuda com una substància fina que emana dels cossos; la calor, com una substància; la vida física, com una activitat d'esperits materials vius; els processos psicològics, com a quelcom suportat per una substància específica de l'ànima. Les mitologies que posen un troner darrere el tro, una estructura sòlida sota la terra per evitar que caigui, o esperits a les estrelles per conduir-les en el seu curs celestial —tots aquests no només busquen tant per les determinacions i els moviments percebuts una substància a la qual aquestes s'agafin, sinó, de fet, una que en sigui la força activa inicial. (Simmel, GSG 6: 94)

Si l'or és valuós, no ho és perquè la qualitat del valor emani naturalment des del seu interior, sinó perquè socialment ha adquirit aquesta qualitat. La difícil tasca serà, doncs, reproduir tot el procés d'emergència del valor fins arribar a poder dir que l'or és valuós o que una sola agulla de cap no ho és gaire.

Segons Simmel¹, el motor activador del procés d'emergència del valor és el desig (*Begehren*). Així doncs, el desig i no l'escassetat, com havien (i han) presentat tantes teories econòmiques, és el motor originador de la producció de valors. El desig, però, per tal d'ésser comprès pel subjecte desitjant, necessita no ésser satisfet immediatament, de tal manera que la seva presència

1. Vegeu el primer capítol de la *Filosofia del diner* (GSG 6: 23-138).

esdevingui també *conscientment* present. A través de la distància interposada entre el subjecte que desitja i l'objecte desitjat, subjecte i objecte neixen simultàniament com a conceptes. Així, l'emergència dels valors té lloc, en tant que els subjectes els fan sorgir en el seu desitjar. Ara, però, no es tracta pas d'una relació dual subjecte-objecte, ja que d'objectes susceptibles de valuació no només n'hi ha un i, per tant, ens veiem obligats a valuar —situant metafòricament en una escala de més a menys—, de tal manera que certs objectes adquiriran prioritat sobre uns altres. El conjunt de valors constituirà l'arena on uns i altres s'afectaran i determinaran recíprocament. Anant un pas més enllà, tampoc no es tracta d'una relació dual entre subjecte i objectes, ja que no vivim com a entitats aïllades, sinó que, sigui per natura, sigui per tria², vivim immersos en societat i, per tant, els nostres desitjos, imaginaris, pautes d'interacció, no són de generació pròpia, sinó que d'alguna manera també són afectats pel medi i els altres éssers humans que ens envolten. Així, tot allò que els subjectes valoren no s'acaba de configurar en l'horitzó dels subjectes mateixos, sinó en les mútues interrelacions que aquests subjectes tenen els uns amb els altres i amb el medi³. A través del robatori, del regal i de l'intercanvi, els éssers humans han lluitat i han aconseguit en i per vies socials aquells objectes desitjats i, per tant, valuats, que se'ls resistien en primera instància. Simmel qualifica el pas del robatori i el regal⁴ a l'intercanvi com a gran revolució i progrés de la humanitat, ja que, mentre els dos primers fan caure el benefici únicament en una banda de la interacció i deixen la pèrdua totalment a l'altra, l'intercanvi equilibra la balança, tot introduint, en certa mesura —que *objectivament* ha d'ésser considerada equivalent—, pèrdua i guany, sacrifici i recompensa, per totes dues bandes. Sota condicions d'*intercanvi*, doncs, assegura Simmel, els valors que atorguem als objectes que intercanviem esdevenen *objectius*. Aquesta objectivitat neix simultàniament amb la relació d'intercanvi i d'equivalència, a la vegada que fem entrar els objectes⁵ en una situació d'interrelació mútua, en la qual la concepció que tenim del valor d'uns no pot existir sense la dels altres, ja que es construeixen i es redefeixen recíprocament. Simmel no ens parla d'intercanvis aïllats,

2. Simmel es negava a acceptar que la vida en societat fos intrínseca a la natura humana.
3. El concepte que Simmel acunya per designar aquest fenomen és el de *Wechselwirkung*, que, traduït, seria equivalent a 'efectes recíprocs'. Tom Bottomore i David Frisby, en la seva traducció a l'anglès de la *Filosofia del diner*, el varen fer equivalent a «accions i efectes recíprocs», per tal de poder incloure d'alguna manera la vessant passiva i la vessant activa del concepte, tot intentant corregir el tan estès error (com a mínim en llengua anglesa) de traduir *Wechselwirkung* per 'interacció'.
4. D'aquesta manera, la introducció de la reciprocitat dels regals esdevé un primer pas envers l'intercanvi.
5. Per Simmel, d'una manera molt paral·lela a Freud, subjecte i objecte són fruit del mateix moment; són les dues vessants de la mateixa moneda, i s'originen en el moment que qual-sevol mena de distància s'interposa entre nosaltres i allò que desitgem; fent el nostre desig esdevenir conscient (si la satisfacció seguís *immediatament* el desig, la consciència del desig no fóra necessària) i propulsant la diferenciació entre subjecte i objecte.

sinó de tot un sistema econòmic que funciona a través de minúscules *Wechselwirkungen* (accions i efectes recíprocs) que tenen lloc en cada acció d'intercanvi. En el procés de construcció i d'entrellaçament de la invisible xarxa que manté connectats tots els valors, aquests es van cristal·litzant i es van assentant sobre els objectes, talment com si en formessin part, com si en fossin (tal com els percebem, de fet, en les nostres interaccions i en la nostra vida quotidianes) part intrínseca. Desemascarar aquesta falsa assumpció era, per Simmel, objecte fonamental del seu estudi, ja que, entenent el caràcter *relatiu (relacional)* dels valors, podem copsar el caràcter del diner i fer-ne una anàlisi des d'un nou punt de vista. Val a dir, però, que aquesta concepció del valor va portar-li no pocs problemes. En directa polèmica amb la tendència del seu moment, Simmel va negar-se a acceptar l'existència de valors absoluts, generals i independents dels éssers humans, temps i espai. El seu relativisme fou considerat com el fet de posar en dubte totes les bases i les creences sòlides que havien donat suport a la societat fins aleshores. Sota el concepte de «relativisme», la filosofia dominant del tombant del segle XX va entendre un moviment escèptic que pretenia defensar el «tot s'hi val» i, malgrat les directes advertències de Simmel a aquest respecte (sobretot dins el primer capítol de l'obra), fou acusat d'un deconstruccionisme perillós que socavava les bases de la societat de la Belle Époque. Aquesta no era, de fet, la intenció del Simmel de la *Filosofia del diner*⁶, que no pretenia fer saltar per l'aire cap valor, cap veritat o cap color en fer constar el seu caràcter relatiu-relacional, sinó que senzillament volia posar en clar el procés de constitució i funcionament, la seva lògica —un relativisme no gaire distant d'aquell que, en el mateix moment, començava a obrir-se camí en el camp de la física del moment.

Així, atesa la centralitat de la teoria del valor per la construcció de la *Filosofia del diner* i en general dins l'horitzó teòric de Simmel, caldrà, abans de centrar-nos en l'anàlisi del diner, que en resseguim encara unes línies més el fil del valor, fins arribar al seu punt de connexió amb la possibilitat de crear diner.

Hem vist que, arribats a l'intercanvi, els valors que fins aleshores tenien un caràcter marcadament subjectiu guanyen una dimensió objectiva. Aquesta objectivació permet que l'intercanvi pugui ésser portat a terme sota la suposició de l'equivalència (de valors), malgrat que, com Simmel immediatament assenyala, l'intercanvi no és mai percebut com a equivalent pels subjectes participants, ja que, si fos també *subjectivament viscut* com a intercanvi d'*equivalents* (l'absoluta equivalència —igualtat— de desig desembocaria en la indiferència), no seria pas percebut com a necessari i per tant no es portaria pas a terme. D'aquesta manera, l'intercanvi combina l'equivalència

6. Cal dir que el jove Simmel sí que s'havia mostrat clarament combatent i crític respecte a qualsevol aspiració metafísica del coneixement i intentà atacar-ne els principis amb un enfocament relativista radical (vegeu, per exemple, els dos volums de *Einleitung in die Morawissenschaften* (GSG 3 i GSG 4).

construïda a nivell objectiu amb la desigualtat subjectiva (valorem més, en el moment immediat de l'intercanvi, allò que obtenim que no pas allò que hi sacrificuem). De fet, l'equivalència esdevinguda objectiva és una construcció de segon ordre; fruit (resum condensat) dels múltiples intercanvis particulars que s'han anat produint i que han anat creant, construint, tal percepció⁷.

Certament, adoptant aquesta perspectiva d'anàlisi, Simmel intentà superar l'absolutisme de valors, però també —i això no va ser vist, sobretot pels «absolutistes»— l'extrem subjectivisme i el relativisme escèptic. L'«absolutisme» de valors, com el postulat per Heinrich Rickert i en general per l'escola filosòfica neokantiana, pretenia llistar un seguit de valors per comprendre la nostra existència social, com Kant llistà un seguit d'apriorismes per copsar la nostra percepció de la natura. Aquests valors, absoluts i de caràcter *a priori* en relació amb individus particulars, cauen ben lluny dels valors de caràcter construït en *Wechselwirkungen* que defensava Simmel. De tota manera, però, dins d'aquestes *Wechselwirkungen*, els «valors queden lliures» de la seva subjectivitat⁸, d'una dimensió merament subjectiva, tot guanyant caràcter objectiu en entrar en interrelació mútua. Així, Simmel va construir una teoria del valor per la qual aquest, tot i que és de caràcter relatiu, recolza en una relativitat que és més deguda a la seva relacionalitat que no pas a l'escèpticisme. Tot fent un paral·lelisme amb el caràcter relativament objectiu i construït de la veritat (presentant la relativitat com a característica intrínseca de la veritat mateixa —model que també va aplicar a la seva concepció del valor, GSG 6: 116), Simmel assenyalà el fet que tenir com a fonament accions i efectes recíprocs, en lloc d'ésser de caràcter absolut i d'origen irreconstruïble, no fa pas la veritat ser menys veritable: aquest tret pertany intrínsecament al caràcter de la veritat mateixa, per tant, no pot destruir-la.

Simmel intentà posar límits ben clars entre la seva posició relativistorelacional i un relativisme escèptic: «La visió relativista ha estat sovint considerada una degradació del valor, de la confiabilitat i la significació de les coses, sense considerar el fet que només l'adhesió naïf a quelcom absolut, que és qüestionada aquí, podria posar el relativisme en aital posició. [...] a través de la contínua dissolució en l'inacabable de qualsevol rígid ésser-per-si-mateix, en accions i efectes recíprocs, ens acostem per primer cop a la unitat funcional de tots els elements del món, en el qual la significació de cada element afecta i es reflecteix en tota la resta.» (Simmel, GSG 6, 119-120)

Assentar el valor sobre una base d'accions i efectes recíprocs significa, per una banda, certament, relativitzar-lo, però, sobre aital base relacional, tam-

7. Així, Simmel assenyalava que a l'edat mitjana, els intercanvis als mercats es portaven a terme sota la suposició del preu just —considerat intrínsec de la mercaderia—, atès que la dinàmica d'intercanvi era encara molt feble i el nivell de confiança assolida, encara massa baix, per tal de prescindir de la mesura de garantia del «preu just».
8. En la seva correspondència, Simmel ja ens va advertir de la necessitat de deconstruir i superar la categoria de «subjecte», tal com Kant ens havia lliurat i havia superat la categoria d'«objecte».

bé establir-lo: finalment, cal donar-li un perfil analitzable, en lloc de concebre'l com una entitat metafísica que escapa a qualsevol aproximació analítica com sorra entre els dits. Per Simmel, el conjunt de *Wechselwirkungen* era sinònim del social; societat no és més que el conjunt de formes de sociació, que representen les formes cristal·litzades d'accions i efectes recíprocs. Els valors són una cristal·lització, el diner n'és una altra (que Simmel, com ja he assenyalat, també fonamentà sobre base social).

Quan l'intercanvi ha esdevingut forma de circulació de béns i de satisfacció de desitjos i necessitats dins una societat, ens trobem davant les condicions que fan possible la creació del diner. El diner, segons Simmel, és intercanvi cristal·litzat, intercanvi posposat⁹ i cristal·litzat en forma de comodí, per tal d'evitar el seguit de problemes que implica l'intercanvi natural, el qual exigeix trobar dues parts disposades a intercanviar mútuament béns o serveis¹⁰. El diner, doncs, apareix com a facilitador de l'intercanvi, la qual cosa permet que aquest no hagi de tenir lloc per totes dues parts (recíprocament) al mateix lloc, al mateix temps ni entre les mateixes persones.

Després d'afirmar que el diner sorgeix quan els grups creixen i es van diferenciant fins al punt que l'aparició d'un comodí per a l'intercanvi esdevé gairebé imprescindible, Simmel es pregunta si cal que aquest diner sigui, per si mateix, substancialment, valuós per tal de poder ésser emprat per mesurar relacions de valor. Històricament sabem que les primeres formes del diner foren mercaderies valuoses dins les societats on sorgiren, però aquestes dades històriques ens diuen poc sobre la necessitat intrínseca del diner, en qualsevol punt d'espai i temps, d'ésser per principi valuós com a condició d'existència.

Simmel diferencia entre «substància-diner» i «funció-diner», tot identificant el segon amb el veritable diner, és a dir, aquell que exerceix les funcions de diner. De fet, la renúncia a exercir les funcions de mercaderia és un pas previ per tota mercaderia valuosa (que constitueix la base del diner-substància) per esdevenir eina de canvi. Així, per exemple, una mateixa petxina pot complir en determinades societats la funció d'element decoratiu (joia, *Schmuck*) o pot circular com a diner, però una condició necessària per la seva circulació com a diner serà la renúncia prèvia a actuar com a element decoratiu.

L'argument que presenta Simmel a la *Filosofia del diner* és, doncs, que el diner no ha d'ésser en si mateix substancialment valuós, ans més aviat esdevé valuós a través de la funció que exerceix; més que una relació directa, expressa una relació de proporcions: entre la quantitat total de diner i la quantitat total de mercaderies i la quantitat particular de diner que cal pagar

9. En lloc d'intercanviar, per exemple, la meua vaca per unes sabates, veng la vaca pel comodí «diner» i, més endavant, amb aquest diner, em podré comprar les sabates; l'intercanvi «vaca per sabates» queda partit en dues accions, que no cal que coincideixin en el temps.
10. Trobar una persona que vulgui la meua vaca a canvi d'un es de sabates és més difícil que trobar-ne una que accepti un comodí legítimat que li permetrà obtenir allò que desitgi, quan ho desitgi.

per una determinada mercaderia. Així, cal diferenciar l'origen històric del diner, que certament va lligat a substàncies considerades valuoses, i la funció del diner: «Certament [el diner, NCM] pot primer portar a terme les funcions de diner perquè és un valor; després, però, esdevé un valor perquè les porta a terme» (GSG 6, 248s.). Aquest desempallegament de tota adherència a la substància per tal d'esdevenir funció pura és la tendència que segueix el diner, però és una tendència que no s'arriba a realitzar del tot, ja que una resta de materialitat roman en tot moment enganxada a l'element que porta a terme la funció del diner. Certament, l'abolició de la paritat en or del paper moneda va representar un pas de gegant envers la pura funció del diner (pas que fou realitzat anys després de la publicació d'aquesta obra), però fins i tot un element tan poc valuós per la seva pròpia substància com el paper moneda, conserva reminiscències de la substancialitat d'un metall valuós. Podem observar, estenent l'argument de Simmel a la situació d'avui, que els bitllets i les monedes, segons la quantitat de diner que representen, es diferencien en mida i color, la qual cosa implica *simbòlicament* les esmentades diferències en quantitat de *valor*, mostren així el *valor* monetari que representen. És fàcil reconèixer que una moneda de cinc-centes pessetes és ben grossa, daurada i gruixuda, mentre que una de cent és força més petita i la d'una pesseta és platejada, finíssima i minúscula; les mateixes relacions les podem trobar per marcs, francs, lires, lliures o qualsevol altra moneda. De fet, fins i tot les targetes de crèdit (un pas més enllà envers la funcionalització del diner i la seva desubstancialització) es diferencien per nom i color segons la capacitat adquisitiva del seu posseïdor... No és a l'atzar, doncs, que hi hagi una «visa-*or*».

Ara, però, el punt que ens ha conduït a través d'aquesta reflexió és que el diner no actua de mediador, de mitjà de l'intercanvi, pel seu valor intrínsec, sinó que esdevé valuós perquè fa de mediador a l'intercanvi. El diner —com a funció i no com a substància— és símbol del valor i fruit d'accions i efectes recíprocs cristal·litzats. Així, no és més que un «recipient», una «forma» que no té continguts i que en pot contenir qualsevol: per la seva total manca de caràcter i de trets característics, el diner pot expressar qualsevol valor. En aquest sentit, el diner només és una relació entre els objectes. Ara, però, observat dins l'esfera econòmica, situat en l'espai i en el temps i no fora d'ells com a principi, el diner no només *és* relació sinó que *té* relació (paradoxa que Simmel anomenà «el doble rol del diner»). Com que funciona activament, el diner no només és expressió de relacions, sinó que ell mateix estableix i té relacions amb altres objectes, per la qual cosa esdevé objecte, mercaderia, un element més, malgrat que central, del sistema econòmic, que pot crear més diner i generar interessos.

El diner, que en principi és un element que havia estat concebut com a cristal·lització de l'intercanvi i com a comodí per facilitar-lo, esdevé absolutament central en el procés d'intercanvi mateix. A través d'aquesta creixent centralitat, perd el caràcter de mediador i de mitjà absolut sense cap tret ni caràcter particular i, precisament a causa d'aquesta manca de caràcter i de la seva possibilitat d'ésser intercanviat per qualsevol cosa amb valor monetari, s'acaba eri-

gint com a valor final. Cada mercaderia és valuosa pel seu possible valor d'ús personal, per la satisfacció del nostre desig, i pel valor monetari que pot tenir expressat en diner. El diner, en canvi, és valuós perquè és vàlid per l'obtenció de qualsevol mercaderia, i així deixa les portes obertes a realitzar qualsevol tria en qualsevol moment. El fet de tenir cinc milions a la butxaca no defineix en absolut què en faré, les possibilitats són il·limitades. Per aquest motiu, Simmel ens diu que el diner és l'element comú a totes les nostres llistes de preferències, ja que és la clau que ens obre la porta per satisfer qualsevol necessitat, i així esdevé —essent absolutament mancat de caràcter, sense tenir cap propietat per si mateix i sense poder satisfer cap necessitat per si mateix— l'element més desitjat. El mitjà per excel·lència esdevé així la finalitat per excel·lència.

Simmel també assenyala com aquest desplaçament del diner cap al centre del nostre sistema de valors pot arribar a desenvolupar «tipus límit» de personalitat, inexplicables sense tenir en compte la centralitat adquirida pel diner: l'avarícia i la set de diners, la pobresa ascètica, el malbaratament, el caràcter *blasé* i el cinisme són els tipus analitzats per Simmel. L'avarícia fóra l'afany de retenció del diner, que no el deixa circular de cap manera; de fet, la típica i caricaturesca imatge de l'avarícia és la d'aquell que desa els diners sota el matalàs, amagats de l'ull de tothom i allunyats de qualsevol ús. La set de diners fóra, en canvi, la necessitat de viure en la continuada circulació de diner, la necessitat d'acumular i acumular per la via de produir i produir més diners. El malbaratament, ja ho sabem, és la contínua necessitat de gastar; si emprem l'expressió catalana, seria tenir la mà foradada, deixar escapar els diners gairebé en el mateix moment de guanyar-los. La pobresa ascètica, segons Simmel, és una forma que neix amb l'economia monetària i la significació de la qual només pot ésser entesa a partir de la centralitat dels diners en l'organització de les societats monetàries i per les vides quotidianes de les persones que en formen part. El monjo que no pot entrar en contacte amb diner, sota la pena màxima d'ésser expulsat del seu orde i entrar en pecat, és la figura paradigmàtica d'aquesta forma de pobresa elevada a ideal, ideal que expressa —per negació— el rol cabdal que tenen els diners en la societat en la qual sorgeix. Finalment, el caràcter *blasé* i el cinisme són els tipus més interessants per a l'anàlisi de la modernitat. El caràcter cínic és aquell que, atesa l'equivalència, la velocíssima circulació, la intercanviabilitat de tots els béns i serveis que fluctuen en les societats d'economia monetària, redueix tots aquests béns —divergents en qualitat— a una mera qüestió de quantitats i els redueix, així, a un comú denominador, que esdevé sempre el mínim i no el màxim. Mitjançant aital reducció, tots els béns baixen al nivell del menys rellevant, en lloc d'enlairar-se i enaltir-se segons les pròpies qualitats. Així, per posar-se un exemple, si les imatges del Pantocràtor de Taüll i del cantant de qualsevol grup de moda poden ésser comprades pel mateix preu, i, de fet, aquest només depèn del preu del paper sobre el qual estiguin impreses, això voldrà dir que ja no hi ha qualitats que facin cap diferència, sinó només la diferència quantitativa del preu del paper. El caràcter cínic no reconeix qua-

litats dels objectes i esdevé indiferent envers ells. El cinisme és encara un fenomen més complex. El *blasé* esdevé insensible a la idea de valors, que, de fet, es poden intercanviar entre ells com a simples cromos, no els redueix tots a un baix comú denominador, sinó que, relativitzant-los, els fa desaparèixer, fins que esdevé totalment insensible a les diferències, així com a l'existència mateixa de valors.

Simmel, després de l'anàlisi detallada del fenomen del diner, del seu caràcter social i de la seva emergència en determinades societats, se centra a analitzar els efectes que la introducció i consolidació de l'economia monetària ha tingut dins les societats on s'ha assentat. D'aquesta manera, l'autor pren la llibertat com a eix principal de la segona part de la seva anàlisi, tot definint-la —lluny de la manca absoluta de límits i obligacions— com un canvi de límits i d'obligacions, que ens donen, ni que només sigui temporalment, la sensació d'haver-nos alliberat d'una pesada càrrega. Intenta mostrar com el diner ha tingut efectes ambigus sobre la llibertat personal dels individus. Per una banda, els ha alliberat de vincles i lligams personals i, per una altra banda, els ha lligat a un fenomen que, mancat de caràcter personal, segueix implacable el seu curs, sense un mos de pietat o consideració. Anem per parts: primerament, Simmel se centra en la comparació de les societats feudals, amb lligams i vincles personals, en les quals els vassalls depenien d'una persona concreta amb noms i cognoms i estaven lligats a una determinada terra, i intenta mostrar com l'economia monetària ha substituït la figura del «senyor» i les dependències personals per una relació impersonal, en la qual les persones lloguen els seus braços, la seva força de treball, únicament per un conjunt d'hores determinat, i després són lliures de tornar a casa seva, sense poder ésser cridats ni controlats per cap «senyor»; però no tot és una alliberació personal, sinó que, com ja he esmentat, els efectes són ambigus. Simmel destaca com el fenomen de la possessió no és un mer posseir passiu, sinó que la possessió és una contínua relació i com el fet de posseir implica impregnar activament els objectes posseïts amb la personalitat del posseïdor. La relació amb els objectes posseïts és una relació que defineix el nostre ésser. Així, l'amo d'un hotel, d'un camp de blat, d'un molí o d'un pic i una pala viuen en relació amb la seva propietat, i així la seva manera de viure, el seu estil de vida, es va definint en relació amb aquesta. Quan l'economia monetària permet a l'amo de camps de conreu anar a viure lluny, a la gran ciutat, i tenir la renda que n'obté com a única relació amb la seva possessió, ja no el podem, a partir de la seva propietat concreta, diferenciar en el seu estil de vida de l'amo de ramats d'ovelles, de cadenes d'hotels, ni tan sols del de cadenes de bordells. D'aquesta manera, i generalitzant, Simmel argumenta que la relació amb les propietats a través del diner s'ha desplaçat des d'un element del propi «ésser» cap a un simple «tenir». El pagès que vivia lligat a la terra, pot haver obtingut el valor de canvi equivalent al seu tros de terra en forma de diner, però la relació amb la terra i la relació amb el diner no són en absolut comparables. La propietat de la terra definia un estil de vida, un ritme. La relació amb el diner l'ha alliberat de les dependències que el seu ante-

rior estil de vida comportava, però aquest és l'únic tipus d'alliberament que l'economia monetària té per oferir: el diner ens pot alliberar *de*, però no ens allibera *per a* o envers res. El pagès desposseït de la seva terra consumeix ràpidament els diners, que —si no s'acumulen en grans quantitats— no donen fruits a l'arribada de l'estiu, es veu empès a engrossir les línies de treballadors assalariats i a entrar dins la dinàmica d'una divisió del treball que, mentre incrementa enormement la perfecció dels productes acabats, empobreix en igual mesura l'enriquiment i l'aportació personal de cada treballador particular, així com l'aliena del seu pic i pala, i el fa apèndix d'una instrumentària altament elaborada i diferenciada.

L'efecte del diner sobre les societats on impera és difícil de calibrar en termes de blanc o negre. Simmel s'inclina per un ambigu blanc i negre a la vegaada, que no s'arriben a fondre per constituir un indefinible gris. El diner ens permet prendre part i participar en un ventall d'activitats que, sense la presència del diner, implicarien la nostra participació física i personal; ens permet pertànyer a molts cercles —potser contradictoris entre ells— simultàniament i expandir la nostra personalitat, enriquint-la fins a límits abans impensables. El diner ens acosta allò distant, però també distancia allò proper. Ens permet individualitzar-nos i ens allibera de dependències personals, a la vegaada que ens fa dependents d'un gran engranatge, del qual passem a formar part com a individus altament diferenciats i com a simples i altament prescindibles peces.

El diner també trenca els esquemes de temps i espai que regien les economies agrícoles. La percepció de l'espai i temps es veu altament modificada per un estil de vida —que només el diner fa possible— que trenca amb les regularitats establertes, tot accelerant el *tempo* dels esdeveniments i irregularitzant-ne el ritme. Simmel també destaca com la gran ciutat és un fenomen que ha aparegut de la mà del diner, sense el qual no hauria estat pensable, destacant que, de la combinació de tots dos, en sorgeixen maneres de vida i ocupacions que fins aleshores haurien estat impensables. Com a exemple extrem, cita la figura del catorzè, ocupació aparentment existent a París i que consistia a esperar a casa elegantment vestit per ésser cridat per anar a festes o banquets en cas que algun convidat no s'hagués presentat i el grup consistís en tretze persones.

La gran ciutat i l'economia monetària, ens dirà Simmel, possibiliten l'existència de tot un seguit de personatges que es guanyen la vida amb innombrables professions, inútils per a la reproducció de la vida material, i que només les societats urbanes d'economia monetària fan possibles.

Finalment, Simmel estableix un paral·lelisme entre el diner i la intel·lectualitat; argumentant que tots dos responien al mateix tipus de lògica de funcionament. Així, el diner, absolutament mancat de qualitat i de caràcter, es presenta en tot moment com a imparcial, sense afectes ni atencions, però també sense odís, ni rancúnies, ni memòria. Simmel destacà que la intel·lectualitat és una arma de doble tall, que funciona sobre principis similars: la intel·lectualitat ens permet posar distància entre les nostres pròpies afeccions

i les idees teòriques que defensem. La intel·lectualitat implica una dosi de calma i de reflexió, una imparcialitat que no es desenvolupa de manera espontània, sinó que, seguint Simmel, és fruit del desenvolupament d'un conjunt de coneixements que es defineixen com a objectius i que es presenten com a vàlids independentment del subjecte en concret que els elabori en el seu treball i la seva consciència. Així, ens dirà: «El peculiar anivellament de la vida emocional, que hom adscriu al present en contrast amb la fortalesa unilateral i la rudesia d'èpoques anteriors; la lleugeresa que l'enteniment intel·lectual, que existeix entre persones de les més divergents naturaleses i posicions —mentre que una personalitat intel·lectual tan extraordinària i tan teòricament interessada com Dante encara deia que a certs enemics teòrics no se'ls havia de respondre amb raons, sinó amb el ganivet—, fins a la idea de la pau mundial, de la qual tenen cura especialment els cercles liberals, portadors històrics de l'intel·lectualisme i de la circulació de diners: tot això sorgeix com a conseqüències positives del tret negatiu de la manca de caràcter» (GSG 6, 595-596).

Així, la intel·lectualitat esdevé, amb la seva distància respecte als matisos personals i la seva manca de caràcter, un element pacificador, però a la vegada —com passa amb el diner quan no se'n té— també esdevé una poderosa arma d'exclusió i d'aïllament social. Simmel ens diu que, en aquelles societats basades en vincles personals —amb altres éssers humans i amb les pròpies possessions—, els individus quedaven fins a cert punt a recer dels mals moments i les amenaces externes a través de solidaritats familiars i la protecció del senyor. De fet, fins i tot en el cas d'una mala collita i d'una fam imminent, la terra roman disponible per a l'any següent. El diner, en canvi, no funciona amb la mateixa lògica; ens allibera de vincles i lligams personals, però també en bona part de solidaritats personals. La intel·lectualitat, per la seva banda, fa que intel·lectuals no segueixin l'exemple de Dante, que deixin el ganivet a la butxaca i interaccionin amb arguments i contraarguments, construïts sobre una base comuna i consensuada. Però la intel·lectualitat també, en construir aquesta base comuna i consensuada, objectivitza el coneixement, i allò que abans era fruit de reflexió, estudi i interpretació personal, esdevé ara un conjunt de coneixements prefet, que s'ha d'acceptar en la forma estandarditzada en la qual ens arriba, tot obligant-nos a aprendre, entendre i adoptar aitals formes preexistents, quan hi volem abocar la nostra contribució. Així, aquells qui no coneixen el «codi adequat» i el conjunt de coneixements objectius estandarditzats, no són qualificats ni percebuts com a portadors i defensors d'una altra posició, sinó que són percebuts com a ignorants. D'aquesta manera, Simmel ens dirà: «Jesús podia dir al jove ric: regala la teva propietat al pobre, però no: dóna la teva formació a l'inferior. No hi ha cap avantatge que es presenti a aquell que està més avall com a més terrible, que l'avantatge de l'educació. [...] Malgrat que avui el proletari té accés a confort i plaers culturals que abans li havien estat negats, a la vegada —especialment quan mirem enrere més segles i mil·lennis— el buit entre la seva forma de vida i la de les capes superiors ha esdevingut molt més gran: així por-

ta l'elevament general del nivell de coneixement cap anivellament general, sinó tot el contrari.» (GSG 6, 607)

Amb aquesta diagnosi tan ambivalent, que no accepta la conciliació entre les dues vessants dels efectes del diner, tant pels éssers humans com per les seves interrelacions, podem donar la —sempre fragmentària— presentació d'aquesta obra, que ara esdevé centenària, per conclosa. Òbviament, la riquesa de l'original supera de llarg qualsevol intent de resum o repetició; però la intenció d'aquestes pàgines ha estat únicament la de convidar a la lectura d'una obra que, malauradament, no gaudeix del reconeixement que mereix i, a la vegada, la de servir-ne de possible guia.

Bibliografia

- DAHME, Heinz-Jürgen; RAMMSTEDT, Otthein (ed.) (1995). Introduction to *Georg Simmel. Schriften zur Soziologie. Eine Auswahl*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- KOEHNKE, Klaus Christian (1993). *Entstehung und Aufstieg des Neukantianismus: die deutsche Universitätsphilosophie zwischen Idealismus und Positivismus*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- (1996). *Der junge Simmel in Theoriebeziehungen und sozialen Bewegungen*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- LANDMANN, Michael; GASSEN, Kurt (Hrsg.) (first published in 1958). *Buch des Dankes an Georg Simmel: Briefe, Erinnerungen, Bibliographie / zu seinem 100. Geburtstag am 1 März 1958*, Berlin: Duncker & Humblot GmbH.
- SIMMEL, Georg (1978). *The Philosophy of Money*, translated and edited by D. Frisby and T. Bottomore, Londres: Routledge.
- GSG 6 (1989). *Philosophie des Geldes (1900/1907)*, edited by Frisby, David & Köhnke, Klaus Christian.